31.10.2019

Eduskunnan kunta- ja terveysjaosto

Asia: HE 29/2019 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

Teema 2. Sosiaali- ja terveydenhuollon sekä hoitotyön tutkimusrahoitus? Hoitotakuun toteutuminen ja edistäminen, mikä on moniammatillisen työn merkitys hoitotakuun toteutumisessa ja hoitotyön kehittämisessä?

1. Yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen rahoitus ja rahoituksen laajentaminen sosiaalityön tutkimukseen

Yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen (VTR) rahoituksesta säädetään terveydenhuoltolain (1326/2010) nojalla annetulla sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (888/2019). Terveydenhuoltolain 61 §:n mukaan rahoitusta voivat hakea terveydenhuollon toimintayksikköä ylläpitävä kunta, kuntayhtymä, valtion mielisairaala tai sosiaali- ja terveysministeriön asetuksella (1125/2013) säädetty palvelujen tuottaja. Yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen tavoitteena on edistää väestön terveyttä ja hyvinvointia palvelujärjestelmässä tehtävällä korkeatasoisella ja vaikuttavalla tutkimuksella. Valtion tutkimusrahoitus edistää monitieteistä terveyden tutkimusta ja tutkimustulosten hyödyntämistä palvelujärjestelmässä, sillä rahoitus kohdennetaan lääketieteellisen tutkimuksen ohella hoitotieteelliseen ja muuhun terveystieteelliseen sekä translationaaliseen tutkimukseen.

Yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen rahoitus on laskenut viime vuosikymmeninä. Vuosina 2009-2011 VTR-määräraha oli 40 M€ ja vuonna 2018 21 M€.

Vuonna 2019 VTR-määräraha on 23,8 M€ eduskunnan valtiovarainvaliokunnan lisättyä 2,8 M€ valtion talousarvion momentille 33.60.32. Lisäyksen perustelut liittyivät uutta teknologiaa ja laajoja tietopohjia hyödyntävään tutkimukseen, johon sosiaali- ja terveystietojen toissijaisesta käytöstä annettu laki (552/2019) antaa uusia mahdollisia. Vuoden 2020 talousarvioesityksessä momentille lisättiin 4 M€. Samalla momentilta vähennettiin vuodelle 2019 lisätty 2,8 M€. Lisäys perustuu hallitusohjelmaan, jonka perusteella kohdennettiin 4 M€:n vuosittainen rahoitus sosiaalityön tutkimukseen vuodesta 2020 lukien. Sosiaalityön tutkimuksen valtionrahoituksen mahdollistavan lainsäädännön on tarkoitus tulla voimaan vuoden 2020 alussa. Näin ollen valtion talousarvioesityksessä VTR-määräraha on 25 M€ sekä vuodelle 2020 että kehyskaudelle 2021-2023.

Sosiaali- ja terveysministeriö määrittelee yhteistyössä viiden erityisvastuualueen tutkimustoimikunnan kanssa yliopistotasoisen terveyden tutkimuksen painoalueet ja tavoitteet nelivuotiskausittain. Vuosina 2020–2023 painoalueet ovat (1) tulevaisuuden

dataintensiivisten tutkimusmenetelmien saaminen terveydenhuollon käyttöön, (2) kliininen ja translationaalinen terveystieteellinen tutkimus ja tutkijan urapolun tukeminen sekä (3) terveys- ja hyvinvointieroja kaventavan palvelujärjestelmän kehittämistä tukeva tutkimus. Tutkimustoimikunnat päättävät tutkimusrahoituksen osoittamisesta tutkimushankkeille. Valtakunnallinen terveyden tutkimuksen arviointiryhmä seuraa tutkimuksen laatua, määrää ja tuloksellisuutta sekä painoalueiden ja tavoitteiden saavuttamista ja tekee arviointien pohjalta ehdotuksen tutkimusrahoituksen jakoperusteista ja jakamisesta. Sosiaali- ja terveysministeriö asettaa arviointiryhmän neljäksi vuodeksi kerrallaan.

Sosiaalityön tutkimus on tärkeää saada terveyden tutkimuksen rinnalle valtion tutkimusrahoituksen piiriin, koska tämä edistäisi osaltaan sosiaali- ja terveyspalveluiden integraatiota ja sosiaalihuollon palveluiden vaikuttavuutta. Vaikka Suomessa on korkeatasoinen sosiaalityön tutkimus, kehittämistarpeita on erityisesti vaikuttavuustutkimuksessa sekä sosiaalityön ja sosiaalihuollon käytäntöjen kehittämistä tukevassa tutkimuksessa. Sosiaalityön ja sosiaalipalveluiden tutkimukseen ei ole ollut terveyden tutkimuksen kaltaista valtion korvaukseen perustuvaa rahoitusjärjestelmää. Sosiaalihuollosta puuttuvat myös yliopistollisia keskussairaaloita vastaavat toimintayksiköt sekä rakenne Käypä hoito –suosituksia vastaavien tutkimusnäyttöön perustuvien toimintasuositusten laatimiseen. Rahoitusta tarvitaan samoin tutkimusperustaisen toimintakulttuurin ja tutkimuksen infrastruktuurin rakentamiseen.

2. Hoitotyön tutkimusrahoitus

Hoitotyön tutkimussäätiö (Hotus) on voittoa tavoittelematon toiminnallinen säätiö ja ainoa kansallisella tasolla toimiva keskus, jonka perustehtävänä on edistää ja vakiinnuttaa näyttöön perustuvaa hoitotyötä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Hotuksen toiminta tukee laatu- ja potilasturvallisuusvaatimusten mukaista hoitoa ja kustannusten kasvun hillintää, sillä sosiaali- ja terveydenhuollon kustannustehokkuus ja vaikuttavuus edellyttävät tehottomien käytäntöjen korvaamista arvioituun tutkimustietoon perustuvilla käytännöillä. Koska potilaan vaikuttava ja kokonaisvaltainen hoito edellyttää lääketieteellisen hoidon ohella hoitotieteelliseen näyttöön perustuvaa hoitotyötä, Hotuksen toiminta täydentää Duodecimin Käypä hoito –toimintaa.

Vuoden 2018 valtion talousarvioon lisättiin 400 000 € Hotuksen toimintaan Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) toimintamenomomentille 33.03.04. Tämä varmisti Hotuksen toiminnan rahoituksen samoin perustein kuin Duodecimin Käypä hoito –toiminnan, joihin kohdennetaan rahoitusta valtion talousarvion samalta THL:n toimintamenomomentilta. Aikaisemmin Hotuksen toiminnan rahoitus perustui sen pääomaan, joka tästä syystä jatkuvasti pieneni. Vuosina 2014–2017 Hotuksen toimintaa tuettiin eduskunnan myöntämällä joululahjarahalla.

Vuonna 2019 Hotuksen toimintaan kohdennettiin 400 000 € valtion talousarvion THL:n toimintamenomomentilta. Vuoden 2020 talousarvioesityksessä Hotuksen toimintaan arvioidaan kohdennettavan 396 000 €. Vastaavasti Käypä hoito –suositusten laadintaan arvioidaan kohdennettavan 925 000 €.

3. Hoitotakuun toteutuminen ja edistäminen. Mikä on moniammatillisen työn merkitys hoitotakuun toteutumisessa ja hoitotyön kehittämisessä?

Hoitotakuun kiristämisen säädösmuutokset tehtäisiin vuonna 2020. Hoitotakuun kiristämiseen liittyviä toimenpiteitä käsitellään osana Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -kehittämisohjelmaa. Sosiaali- ja terveysministeriö on antanut eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle 24.10.2019 päivätyn lausunnon Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskus -kehittämisohjelman rahoituksesta ja sen kohdentumisesta. Lausunto on ohessa liitteenä.

Terveydenhuollon ammattihenkilön antamaan kiireettömään hoitoon pääsylle terveyskeskuksessa on tarkoitus säätää seitsemän päivän enimmäisaika. Terveydenhuollon ammattihenkilöistä annettu laki (559/1994, myöhemmin ammattihenkilölaki) mahdollistaa työnjaon kehittämisen ammattihenkilöiden koulutuksen, kokemuksen ja ammattitaidon mukaisesti. Ammattihenkilölaissa säädetään myös oireenmukaisesta hoidosta ja rajatusta lääkkeenmääräämisestä. Sairaanhoitajan, terveydenhoitajan, fysioterapeutin ja suuhygienistin toteuttamaa hoidon tarpeen arviointia ja vastaanottotoimintaa on kehitetty osana sosiaali- ja terveyskeskusten moniammatillisten tiimien toimintaa 2000-luvun alusta lähtien kansallisten sosiaali- ja terveyspoliittisten kehittämisohjelmien pohjalta.

THL:n Avohilmo-tilastojen mukaan sairaanhoitajan vastaanottotoiminnan osuus on kasvanut perusterveydenhuollossa viime vuosina ja potilaat pääsevät sairaanhoitajan vastaanotolle nopeammin kuin lääkärille. Vuonna 2018 sairaanhoitajan avosairaanhoidon vastaanotoilla perusterveydenhuollossa oli yhteensä hieman yli 5 miljoona käyntiä. Ne muodostivat 50 % lääkärin ja sairaanhoitajan avosairaanhoidon käynneistä. Käynnit sairaanhoitajalla muodostivat lääkärin ja sairaanhoitajan kiireettömän hoidon käynneistä 52 % ja päivystyskäynneistä 41 %. THL:n tekemän kyselyn mukaan Manner-Suomen terveyskeskuksista 42 % hyödyntää rajattuun lääkkeenmääräämiseen oikeutettuja työntekijöitä (THL, 22.10.2019). Näiden terveyskeskusten alueella asuu Manner-Suomen väestöstä 51 %.

Neuvotteleva virkamies Marjukka Vallimies-Patomäki

LIITE Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto ”Tulevaisuuden sosiaali- ja terveyskeskuksen rahoitus ja sen kohdentuminen” eduskunnan sosiaali- ja terveysvaliokunnalle, 24.10.2019

TIEDOKSI Johtaja Jaska Siikavirta, sosiaali- ja terveysministeriö
Johtaja Tuija Kumpulainen, sosiaali- ja terveysministeriö